

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ГУСЄВА ВЛАДА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 343.98 (477)

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ
ПРОТИ АВТОРИТЕТУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор
СТЕПАНЮК Руслан Леонтійович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ,
професор кафедри криміналістики, судової
експертології та домедичної підготовки
факультету № 1

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ОДЕРІЙ Олексій Володимирович,
Донецький юридичний інститут МВС України,
професор кафедри кримінального процесу та
криміналістики;
доктор юридичних наук, професор
**ЧАПЛИНСЬКИЙ Костянтин
Олександрович**,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, завідувач кафедри
криміналістики та домедичної підготовки;
доктор юридичних наук, професор
ДАНЬШИН Максим Валерійович,
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого, професор кафедри права
Національної безпеки та правової роботи
Військово-юридичного інституту.

Захист відбудеться 23 квітня 2021 р. о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

Автореферат розісланий 22 березня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Конституція України визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини проголошується головним обов'язком держави. Реалізація цього завдання покладена на правоохоронні органи, діяльність яких спрямована на попередження порушень правових приписів, цивілізоване розв'язання конфліктів, зміцнення правопорядку тощо. Результативність такої діяльності на сьогодні знижена через негативні зміни, що відбуваються в політичній, економічній, соціальній сферах життя суспільства. Істотною мірою на це впливають злочини проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. Зокрема, значного поширення набувають кримінальні правопорушення, передбачені чч. 2, 3 ст. 342, ст. ст. 343, 345, 347, 348, 349, 350, 352, 353 КК України, що виражаються в посяганнях на життя, здоров'я, майно працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку, близьких родичів зазначених суб'єктів тощо. Суспільна небезпека зазначених кримінальних правопорушень полягає в тому, що вчиняючи їх, особа посягає на авторитет правоохоронних органів та громадських формувань. Своєю чергою це призводить до дестабілізації нормального функціонування правоохоронних органів, крім цього, у разі їх вчинення, порушуються особисті права та інтереси правоохоронців, членів громадських формувань з охорони громадського порядку, близьких родичів зазначених суб'єктів.

Вчинення кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності фактично є однією з форм перешкоджання реалізації правоохоронних функцій уповноваженими на те законом суб'єктами. З огляду на це саме криміналістика як наука, покликана визначити одним із своїх завдань розроблення дієвих обґрунтованих рекомендацій щодо розслідування та профілактики зазначених злочинів.

Загальна кількість кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності у 2013 р. складала 939, що становить 0,17 % від загальної кількості облікованих злочинів, у 2014 р. – 3106 і складає 0,59 %, у 2015 р. – 2794, що становить 0,49 %, у 2016 р. – 1920 і складає 0,32 %, у 2017 р. – 1578 та становить 0,34 %, у 2018 р. – 1536 та складає 0,31 %, у 2019 р. – 1392, що становить 0,31 %, а у 2020 р. – 1438 і становить 0,4 %. Суттєве значення в цій групі кримінальних правопорушень складають тяжкі та особливо тяжкі злочини, серед яких: погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ч.ч. 3,4 ст. 345 КК України), умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (ч. 2 ст. 347 КК України),

посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку (ст. 348 КК України), захоплення працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК України), погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ч. 3 ст. 350 КК України), умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ч. 2 ст. 352 КК України). Їхня питома вага у структурі досліджуваних злочинів у 2013 р. становила 25,7 %, у 2014 р. – 44,9 %, у 2015 р. – 68,2 %, у 2016 р. – 39,1 %, у 2017 р. – 37,1 %, у 2018 р. – 38,5 %, у 2019 р. – 35,7 %, у 2020 р. – 70,3 %.

Розроблення теоретичних основ методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності є основним кроком на шляху викорінення помилок слідчих, пов'язаних з перевіркою інформації про вчинення кримінального правопорушення; вирішення процесуальних питань при розслідуванні цієї категорії злочинів; закладення та розроблення рекомендацій як з тактики провадження окремих слідчих (розшукових) дій, так і всього процесу розслідування, спрямованого на виконання завдань кримінального провадження.

Теоретичним підґрунтям репрезентованого дослідження стали наукові праці, присвячені загальним теоретичним питанням криміналістичної науки, проблемам теорії криміналістичної методики та деяким аспектам розслідування окремих видів злочинів, таких авторів: Л. І. Аркуші, Р. С. Белкіна, М. Ю. Бузинарського, А. І. Вінберга, О. Ф. Волинського, А. Ф. Волобуєва, І. В. Вороніна, Г. І. Грамовича, Г. Л. Грановського, М. В. Даньшина, А. В. Дулова, В. А. Журавля, І. В. Загороднього, Н. І. Клименко, А. В. Коваленка, В. В. Коваленка, І. І. Когутича, О. Н. Колесніченка, В. П. Колмакова, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. Г. Лукашевича, В. О. Малярової, Г. А. Матусовського, В. В. Невгада, В. О. Образцова, О. В. Одерія, В. С. Перліна, І. А. Петрової, І. В. Пірога, О. В. Пчеліної, В. Д. Пчолкіна, О. Р. Росинської, О. С. Саїнчина, С. О. Сафронова, М. О. Селіванова, Е. Б. Сімакової-Єфремян, Б. К. Слободянюка, Р. Л. Степанюка, В. М. Стратонова, В. В. Тіщенко, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. М. Шевчука, В. В. Шендрика, В. Ю. Шепітька, М. Г. Щербаковського, Б. В. Щура, В. В. Юсупова, О. О. Юхна, М. П. Яблокова та ін. При цьому методологічні та організаційно-тактичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності раніше не виступали предметом комплексних наукових досліджень.

Таким чином, актуальність дослідження обумовлюється нижченаведеними обставинами:

- суспільною небезпекою зазначеної групи кримінальних правопорушень, що виражається в підриві авторитету органів державної влади, а також у заподіянні шкоди і настанні суспільно небезпечних наслідків у вигляді порушення прав і законних інтересів громадян, інтересів суспільства та держави в цілому;

- значними труднощами, що виникають у слідчій практиці при розслідуванні злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, що підтверджено результатами узагальнення, аналізу і систематизації слідчої та судової практики за зазначеною категорією кримінальних проваджень;

- необхідністю наукового вивчення проблем виявлення, розслідування та профілактики кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, передбачених ч.ч. 2, 3 ст. 342, ст.ст. 343, 345, 347, 348, 349, 350, 352, 353 КК України, з метою розроблення і застосування ефективних методів їх розслідування.

Розв'язання зазначених проблем можливе за умови вирішення загальної наукової проблеми – створення теоретичних засад методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана відповідно до положень п. 7.24 додатка 7 Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 року № 275; п. 7.11 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 років, пп. 2, 3, 14, 27 Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454. Дослідження проведено згідно з науково-дослідною темою Харківського національного університету внутрішніх справ «Теоретичні та практичні основи формування і реалізації криміналістичних методик розслідування злочинів» (державний реєстраційний номер 0113U008198), зареєстрованою в Українському інституті науково-технічної і економічної інформації на 2014-2018 роки.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення теоретичних основ методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності.

Поставлена мета зумовлює необхідність вирішення таких завдань:

- визначити коло правоохоронних органів, щодо працівників яких вчиняють кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності;

- запропонувати криміналістичну класифікацію злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності;
- виділити принципи побудови методик розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності та методи вивчення слідчої практики;
- оцінити сучасний стан і встановити перспективи формування методик розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності за різними критеріями;
- з'ясувати та охарактеризувати структурні елементи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності;
- розкрити сутність, структуру та практичне значення криміналістичної характеристики злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності;
- визначити елементи криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності;
- систематизувати обставини, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності;
- встановити особливості початку кримінального провадження, типові слідчі ситуації, алгоритми слідчих (розшукових) дій на початковому та наступному етапах розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності;
- окреслити проблеми планування, організації та взаємодії слідчого з іншими суб'єктами у кримінальному провадженні про злочини проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності;
- розкрити особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій;
- визначити сучасні проблеми використання спеціальних знань;
- виявити специфіку техніко-криміналістичного забезпечення розслідування;
- охарактеризувати основні форми здійснення протидії розслідуванню та можливі способи її попередження та подолання;
- визначити особливості встановлення і відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями;
- з'ясувати криміналістичні засоби та методи криміналістичної профілактики злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності.

Об'єктом дослідження є правові відносини, що складаються в процесі розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності.

Предметом дослідження є теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності.

Методи дослідження визначені його метою та завданнями. Методологічною основою дослідження стали сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Їх застосування обумовлюється системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту та юридичної форми. У дисертації використовувалась сукупність філософських, загальнонаукових, конкретно-наукових методів. Філософський *формально-логічний метод* покладено в основу формування понятійного апарату в межах предмета дослідження (розділи 1-4). Під час дослідження застосовувались *загальнонаукові методи* наукового пізнання. Зокрема, методи логіки (аналіз, синтез, аналогія, індукція, дедукція, узагальнення, моделювання) надали можливість розкрити елементи криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень (підрозділи 2.2, 2.3); визначити типові слідчі ситуації початкового і наступного етапів розслідування та відповідні їм алгоритми дій слідчого (підрозділ 3.1); класифікувати учасників кримінальних правопорушень та запропонувати тактичні рекомендації щодо їх допиту (підрозділи 3.2, 3.3); встановити способи протидії розслідуванню злочинів та їх подолання (підрозділ 4.2). За допомогою *системно-структурного методу* було виокремлено типові об'єкти огляду та сформульовано рекомендації щодо тактики зазначеної слідчої дії (підрозділ 3.3). *Порівняльний метод* забезпечив можливість співставлення положень кримінального процесуального законодавства України та зарубіжних країн, а також порівняння правових підходів щодо окремих питань розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності (розділ 2-4).

Серед конкретно-наукових методів використано історичний, соціологічний, психологічний та статистичний. *Історичний метод* використано для аналізу розвитку та сучасного стану правоохоронної діяльності, наукового забезпечення та перспектив формування методик розслідування окремих видів злочинів, організаційного та технічно-криміналістичного забезпечення розслідування (підрозділи 1.1, 1.4, 3.2, 4.1). *Соціологічні методи* (опитування, анкетування, інтерв'ювання, вивчення і збір даних державної статистики) застосовано для збирання інформації про стан діяльності з розслідування зазначених злочинів та узагальнення матеріалів слідчої і судової практики (розділи 1-4). *Статистичні методи* (групування, аналіз кількісних показників) застосовувались для узагальнення та

опрацювання статистичних звітів, матеріалів слідчої, прокурорської та судової практик (розділи 1-4). Використання *психологічного методу* надало можливість з'ясувати суб'єктивне ставлення слідчих, оперативних працівників, прокурорів з питань, що охоплюються предметом дослідження (розділи 1-4). Для аналізу кримінального та кримінального процесуального законодавства і формулювання пропозицій щодо його застосування під час досудового розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності застосовано *логіко-нормативний метод* (розділи 3-4).

Нормативно-правову основу дослідження склали: Конституція України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти, постанови Пленуму Верховного Суду України, постанови Верховного Суду, інформаційні листи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, законодавство зарубіжних країн.

Емпіричним підґрунтям дослідження стали статистична звітність судів першої та апеляційної інстанцій, Офісу Генерального прокурора за 2013–2020 рр., результати проведеного узагальнення судово-слідчої практики, у межах якого опрацьовано понад 660 судових рішень, внесених до Єдиного державного реєстру судових рішень, а також матеріали понад 510 кримінальних проваджень. Відповідно до цілей дослідження проведено анкетування, у межах якого опитано 621 респондента, зокрема 79 прокурорів, 427 слідчих, 77 оперативних працівників, 38 науковців зі спеціальності 12.00.09.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першою кваліфікаційною науковою працею, у межах якої комплексно досліджено теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. До найважливіших положень, що містять наукову новизну, слід віднести такі:

вперше:

– запропоновано криміналістичну класифікацію злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності залежно від об'єкта та спрямованості умислу; способу вчинення кримінального правопорушення; знарядь злочину; характеру насильства під час вчинення кримінального правопорушення; систематичності вчинення злочинів; суб'єкта кримінального правопорушення; наслідків (шкоди), завданих кримінальним правопорушенням; мотиву, мети та часу вчинення злочину; особи потерпілого; наявності і характеру злочинного умислу;

– розкрито зміст елементів криміналістичної характеристики злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності,

зокрема, особи злочинця, особи потерпілого, способів, обстановки (місця та часу), знарядь та засобів, типових слідів кримінальних правопорушень;

– здійснено класифікацію принципів побудови окремих криміналістичних методик залежно від джерел формування, що використовуються під час їх побудови, темпоральності, адитивності, ситуативності, алгоритмічності;

– розроблено методологічні й організаційно-тактичні основи міжвидової методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності;

– визначено та систематизовано обставини, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності;

удосконалено:

– методи вивчення слідчої практики, серед яких як основні виокремлено аналіз та опитування, а також визначено джерела інформації, відносно яких вони мають застосовуватись;

– поняття механізму кримінального правопорушення, під яким запропоновано розуміти динамічну систему взаємодії учасників кримінального правопорушення між собою та/або з матеріальним середовищем, спрямовану на досягнення злочинного результату відповідним способом, що обумовлює утворення відображень у навколишньому середовищі та свідомості людей;

– структуру обстановки вчинення кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності як матеріального й просторово-часового середовища, що містить матеріальні сліди підготовки, вчинення (виявлення) та приховування кримінального правопорушення та виникло у зв'язку із вчиненням особою злочинного діяння та характеризується наявністю соціально-психологічних елементів;

– тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності шляхом надання практичних рекомендацій щодо особливостей проведення слідчого огляду, допиту потерпілих, свідків і підозрюваних, слідчого експерименту;

– наукові підходи щодо розуміння планування розслідування як складної розумової діяльності, що спрямована на аналіз обставин, які підлягають встановленню, шляхом визначення комплексу слідчих, негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, що оформлюються у вигляді письмового плану;

– визначення поняття взаємодії слідчого з іншими суб'єктами під час розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, під яким запропоновано розуміти їхню спільну

узгоджену діяльність, що може здійснюватися в різних формах, мета якої полягає в узгодженому проведенні слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, організаційних заходів або інших процесуальних дій, спрямованих на виконання завдань кримінального провадження;

– дефініцію поняття системи техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності як комплексу правових, наукових та організаційних заходів, спрямованих на створення умов постійної готовності до застосування методів і засобів криміналістичної техніки, та їхню практичну реалізацію органами досудового розслідування, оперативними підрозділами, експертно-криміналістичними підрозділами для найбільш ефективного вирішення цілей і завдань, що стоять перед ними, з метою отримання, накопичення, оброблення криміналістично значущої інформації та її подальше використання в процесі розслідування кримінальних правопорушень;

– поняття протидії розслідуванню кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності як суб'єктивної діяльності зацікавлених осіб, що спрямована на вживання заходів та створення перешкод у збиранні й використанні доказів з метою ухилення від відповідальності за вчинення кримінального правопорушення;

дістали подальшого розвитку:

– методичний підхід до поділу процесу розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності на два етапи: початковий та наступний;

– напрями застосування ситуаційного підходу при розслідуванні кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, зокрема підстави для типізації слідчих ситуацій – залежно від етапу розслідування злочину, джерела надходження інформації про вчинення злочинного діяння, позиції учасників кримінального провадження, а також способи встановлення та відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

– наукові підходи щодо диференціації форм, видів та способів протидії розслідуванню кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності;

– методи та засоби криміналістичної профілактики злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним дослідженням, висновки та пропозиції, викладені в дисертації, становлять особистий здобуток авторки. В опублікованих працях, написаних у співавторстві, власні теоретичні розробки містять визначений у списку

публікацій обсяг. Наукові ідеї, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовувались.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки, рекомендації та пропозиції можуть бути використані в:

– *законотворчій діяльності* – при внесенні змін та доповнень до чинного кримінального процесуального законодавства;

– *правозастосовній діяльності* – для підвищення ефективності діяльності слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів (акт впровадження слідчого управління ГУНП в Харківській області від 10.12.2020 р.);

– *освітньому процесі* – при проведенні занять з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Особливості розслідування окремих видів злочинів», «Доктрини криміналістики та судової експертизи: історія та сучасність», «Напрями розвитку науки "криміналістика та судової експертизи"» та ін., підготовці та удосконаленні навчальних посібників, підручників, курсів лекцій, методичних рекомендацій (акти впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 08.10.2020 р., Одеського державного університету внутрішніх справ від 26.11.2020 р.);

– *науково-дослідній діяльності* – при подальшому дослідженні питань щодо удосконалення методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 08.10.2020 р., акт впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ від 26.11.2020 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Висновки і положення дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету №1 та на міжкафедральному семінарі кафедр криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету №1, кримінального процесу та організації досудового слідства факультету №1, кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету №6 Харківського національного університету внутрішніх справ. Основні положення і висновки дослідження доповідалися авторкою і були оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: «Впровадження нового Кримінального процесуального кодексу України в правоохоронну діяльність та навчальний процес: досвід та шляхи удосконалення» (м. Харків, 05 квітня 2013 р.); «Проблеми боротьби с преступностью и подготовки кадров для правоохранительных органов» (Респ. Беларусь, г. Минск, 03 апреля 2014 г.); «Актуальные проблемы криминологического исследования региональной преступности» (Азербайджанская Республика, г. Баку, 17 июня 2014 г.); «Актуальні питання

досудового розслідування та криміналістики» (м. Харків, 05 грудня 2014 р.); «Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні» (м. Дніпропетровськ, 14 травня 2015 р.); «Теоретичні аспекти організації досудового розслідування» (м. Харків, 04 грудня 2015 р.); «Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування» (м. Одеса, 14 квітня 2016 р.); «Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні» (м. Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.); «Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України» (м. Київ, 30 вересня 2016 р.); «Актуальні питання досудового розслідування» (м. Кривий ріг, 21 жовтня 2016 р.); «Сучасні напрями розвитку судової експертизи та криміналістики» (присвяченій пам'яті засл. проф. М. С. Бокаріуса) (м. Харків, 20 грудня 2016 р.); «Транскордонна співпраця: проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Одеса, 28-29 вересня 2017 р.); «Актуальные проблемы криминологического исследования региональной преступности» (Азербайджанская Республика, г. Баку, 20 октября 2017 г.); «Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу», до 100-річчя від дня народження видатного ученого, доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Михайла Васильовича Салтевського» (м. Харків, 8 листопада 2017 р.); «Актуальні питання кримінального процесу і криміналістики, удосконалення діяльності судової і правоохоронної систем» (м. Сєверодонецьк, 19 травня 2017 р.); «Криміналістичне забезпечення процесуального керівництва досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених із застосуванням вибухових пристроїв» (м. Київ, 7 червня 2017 р.); «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.); «Сталий розвиток 2030: правова, економічна, соціальна, екологічна та політичні складові» (м. Будапешт, Угорщина, 2017); «Теорія і практика судової експертизи і криміналістики» (м. Київ, 27 лютого 2018 р.); «Проблеми формування громадянського суспільства в Україні» (м. Дніпропетровськ, 12 квітня 2018 р.); «Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики» (м. Харків, 21 листопада 2018 р.); «Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології» (м. Київ, 22 листопада 2018 р.); «Юридична практика в країнах ЄС та в Україні на сучасному етапі» (м. Арад, Румунія, 25–26 січня 2019 р.); «Теорія і практика судової експертизи і криміналістики» (м. Київ, м. Маріуполь, 27 лютого 2019 р.); «Актуальні питання судової експертизи і криміналістики» (м. Харків, 18-19 квітня 2019 р.); «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» (м. Львів, 08 листопада 2019 р.); «Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє» (м. Харків, 22 листопада 2019 р.); «Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового

розслідування» (м. Харків, 28 листопада 2019 р.); «Криміналістичні та психологічні аспекти досудового розслідування» (м. Одеса, 29 квітня 2020 р.); «Кримінальний процес та криміналістика: сучасний стан та перспективи» (м. Харків, 26 листопада 2020 р.); «II Минские криминалистические чтения» (г. Минск, 10 декабря 2020 г).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 1 монографії, 21 статті, які опубліковано в наукових фахових виданнях, зокрема 6 – у періодичних виданнях інших держав, 31 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою та завданнями дослідження. Робота складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, 4 розділів, що містять 16 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (721 найменування), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 538 сторінок, із яких основний зміст – 382 сторінки, додатки (4) – 46 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; сформульовано наукову новизну роботи; розкрито практичне значення отриманих результатів; надано відомості про апробацію та публікації, у яких відображено основні положення роботи, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Методологічні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Сутність правоохоронної діяльності та сучасна система правоохоронних органів» розкрито мету, завдання та ознаки правоохоронної діяльності, визначені суб'єкти її реалізації.

Виділено та докладно розглянуто ознаки, що притаманні правоохоронній діяльності, серед яких: діяльність спеціально створених або уповноважених державних органів та їх посадових осіб; професійний характер, що виконується спеціально підготовленими особами; спрямованість на захист та відновлення прав фізичних, юридичних осіб та держави, а в окремих випадках притягнення винних у таких порушеннях до відповідальності або забезпечення здійснення в подальшому правосуддя; здійснення з суворим дотриманням регламентованого законом порядку та процедури, наслідком порушення яких може бути визнання прийнятих рішень незаконними; реалізація шляхом використання встановлених

державних заходів впливу, серед яких особливе місце відводиться державному примусу щодо порушників.

Обґрунтовано, що для криміналістичних цілей уявляється правильним використовувати загальне поняття «кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності». Аргументовано, що об'єктом посягань кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності є життя, здоров'я, майно, нормальне функціонування відповідних органів та діяльність уповноважених суб'єктів. Установлено, що співробітники не всіх органів стають об'єктами злочинних посягань. Визначено критерії, яким має відповідати правоохоронний орган, для віднесення його до правоохоронних.

У підрозділі 1.2. «Криміналістична класифікація злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності» на підставі аналізу наукових підходів до побудови криміналістичних класифікацій (Р. С. Белкін, В. А. Журавель, О. Н. Колесніченко, В. В. Лисенко, В. О. Образцов, О. В. Пчеліна, Р. Л. Степанюк, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько, Б. В. Щур, М. П. Яблоков та ін.) визначено критерії поділу правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. Задля забезпечення завдань класифікації, запропоновано використовувати комплексний підхід – одночасне застосування кримінально-правового і криміналістичного критерію. Проведено диференціацію всіх кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності за різними критеріями.

У підрозділі 1.3. «Принципи побудови методик розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності та методи вивчення слідчої практики» акцентовано увагу на тому, що формування окремих криміналістичних методик має спиратися на науково обґрунтовані принципи (засади). Здійснено класифікацію принципів побудови криміналістичних методик за різними критеріями.

Доведено, що як методи вивчення злочинної діяльності та слідчої практики розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності можна використовувати методи пізнання, математичні. Визначено основні методи злочинної діяльності та слідчої практики, серед яких аналіз та опитування. Визначено джерела інформації, відносно яких мають бути спрямовані зазначені основні методи.

У підрозділі 1.4. «Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності в системі криміналістичних методик» здійснено огляд літератури, присвяченої загальним питанням криміналістичної методики, її видів

(В. П. Бахін, І. О. Возгрін, В. А. Журавель, О. Ф. Лубін, Б. С. Лук'яничков, В. О. Образцов, Р. Л. Степанюк, В. В. Тіщенко, С. М. Чурілов, В. Ю. Шепітько, А. П. Шеремет, М. В. Шмонін, Б. В. Щур, М. П. Яблоков та ін.). Піддано критичному аналізу існуючі в науковій літературі класифікації криміналістичних методик та акцентовано увагу на тому, що науковцями не досягнуто єдності при вирішенні зазначеного питання. Доведено, що з метою належного наукового забезпечення практики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності постають завдання щодо створення та впровадження низки ефективних загальних і спеціальних міжвидових, комплексних, видових і підвидових криміналістичних методик розслідування злочинів досліджуваної категорії.

Розділ 2. «Структура та елементи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності» складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Структура методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності» визначено структуру методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. Проаналізовано питання етапізації процесу розслідування злочинів досліджуваної категорії. Наголошено на необхідності включення до окремих методик розслідування із метою уникнення помилок у практичній діяльності особливостей тактики негласних слідчих (розшукових) дій. Наголошено, що задля забезпечення ефективного здійснення судового розгляду кримінальних проваджень доцільно розробляти відповідні криміналістичні рекомендації.

У підрозділі 2.2. «Сутність, структура та практичне значення криміналістичної характеристики злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності» здійснено огляд наукової літератури, присвяченої питанням формування криміналістичної характеристики злочинів (В. П. Бахін, Р. С. Белкін, І. О. Возгрін, А. Ф. Волобуєв, Л. Я. Драпкін, В. Ф. Єрмолович, І. І. Когутич, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, Г. А. Матусовський, В. О. Образцов, М. В. Салтєвський, М. О. Селіванов, А. В. Старушкевич, Р. Л. Степанюк, В. Г. Танасевич, М. П. Яблоков та ін.). Показано, що криміналістична характеристика кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності як наукова категорія відображає елементи механізму реальних кримінальних правопорушень. По суті, вона є системою узагальнених відомостей про механізм злочинів, а її призначення полягає в інформуванні слідчого про типові для певного виду чи групи кримінальних правопорушень дані.

Обґрунтовано доцільність виокремлення загальної та видових криміналістичних характеристик. Загальна криміналістична характеристика є

еталоном для побудови криміналістичних характеристик кримінальних правопорушень окремого виду.

На підставі аналізу наукової літератури, вивчення матеріалів слідчої та судової практики визначено структуру криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності.

Підрозділ 2.3. «Криміналістична характеристика злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності» складається з п'ятьох пунктів.

У пункті 2.3.1. «Обстановка вчинення злочину» зазначено, що під обстановкою слід розуміти матеріальне й просторово-часове середовище, яке містить матеріальні сліди підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення, що виникло у зв'язку із вчиненням особою злочинного діяння та характеризується наявністю соціально-психологічних елементів.

Установлено, що найбільша кількість досліджуваних кримінальних правопорушень вчиняється в нічний час, тобто в період з 23 год. 00 хв. до 04 год. 30 хв. (66,7 %) та ввечері (17,6 %). Щодо пори року, то статистичні показники майже не відрізняються, адже сезонні коливання не впливають на частоту вчинення кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. Так, навесні вчиняється 28,3 % злочинів, восени – 27,8 %, влітку – 26,4 %, взимку – 17,5 %.

На підставі узагальнення матеріалів слідчої та судової практики встановлено типові місця вчинення кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. Так, за місцем діяльності кримінальні правопорушення, що розглядаються, можуть вчинятися на відкритих просторах, якими переважно виступають вулиці, парки, автостоянки тощо (68 %), житлові приміщення (20 %), інші службові приміщення (12 %).

У пункті 2.3.2. «Способи, знаряддя та засоби вчинення злочинів» визначено структуру способів вчинення злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. Типові способи вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень включають у себе підготовку до вчинення кримінального правопорушення, безпосередні способи їх вчинення, а також способи приховування.

Виокремлено та докладно розглянуто безпосередні способи вчинення злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. Установлено, що спосіб вчинення посягання на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів включає прийоми та операції, спрямовані на вчинення вбивства або замаху на нього, заподіяння тілесних ушкоджень чи побоїв тощо.

Визначено, що посягання на майно працівників правоохоронних органів відбувається шляхом його знищення або пошкодження. Спосіб вчинення такого злочину може включати різні прийоми, однак, якщо його вчинено шляхом підпалу, вибуху або іншим загально небезпечним способом або таким, що спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки, ці факти обтяжують вчинене діяння і впливають на кваліфікацію. За результатами вивчення наукових поглядів вчених-криміналістів, слідчої і судової практики обґрунтовано, що вчиненню посягань на майно працівників правоохоронних органів передують підготовка, що передбачає вчинення дій щодо встановлення майна працівника правоохоронного органу, підготовки та підшукування знарядь і засобів, що будуть використані для умисного знищення або пошкодження майна, обрання місця вчинення злочину відносно рухомого майна тощо.

Установлено, що перешкодження діяльності працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку може здійснюватися у вигляді опору, впливу в будь-якій формі, шляхом висловлення погроз вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна, захоплення або тримання працівника правоохоронного органу як заручника.

Типовими способами вчинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи є представлення правоохоронцем, пред'явлення чужих або підроблених документів, використання форменого одягу працівника правоохоронного органу тощо.

Знаряддя та засоби, що можуть бути використані під час вчинення кримінальних правопорушень зазначено виду, нами поділено на: 1) заздалегідь підготовлені (спеціально виготовлені та спеціально пристосовані); 2) випадкові предмети, що були використані злочинцями.

У пункті 2.3.3. «Сліди злочинів» виокремлено дві групи слідів, що залишаються в навколишньому середовищі внаслідок учинення кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, – матеріальні й ідеальні. Здійснено аналіз та надано загальну характеристику зазначених груп слідів.

Запропоновано класифікацію типових слідів кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, що представлена: 1) матеріальними слідами: а) на місці події: труп жертви; знаряддя злочину (у тому числі зі слідами крові або іншими слідами біологічного походження); сліди крові (як жертви, так і потерпілого); фрагменти одягу або уламки та частини пошкодженого майна; особисті та службові речі потерпілого, їх частини; сліди пальців рук злочинця; сліди взуття злочинця; б) на злочинцеві або за місцем його проживання: тілесні ушкодження, одяг та взуття злочинця зі слідами крові

або іншими слідами біологічного походження; зняття вчинення злочину; в) на потерпілому: тілесні ушкодження на тілі жертви; одяг жертви з пошкодженнями або зі слідами крові чи іншими слідами біологічного походження; 2) ідеальними слідами: уявні образи в пам'яті свідків, підозрюваного та потерпілого.

У пункті 2.3.4. «Особа злочинця» визначено, що для особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності найбільш типовими є такі ознаки: чоловіча стать, вік від 22 до 40 років, відсутність зареєстрованого шлюбу та офіційного місця працевлаштування, відсутність судимостей і факт перебування у стані алкогольного сп'яніння. Зазначені кримінальні правопорушення вчиняються переважно одноосібно.

У пункті 2.3.5. «Особа потерпілого» на підставі аналізу емпіричного матеріалу визначено, що потерпілими від кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності найчастіше стають працівники патрульної поліції, поліцейські офіцери громади, працівники оперативних підрозділів, члени громадських формувань з охорони громадського порядку. Для потерпілого зазначеної групи правопорушень характерні такі ознаки, як чоловіча стать, вища освіта, наявність попереднього знайомства з підозрюваним, що стало підставою для формування неприязних відносин.

У підрозділі 2.4. «Обставини, що підлягають встановленню» аргументовано, що правильне визначення змісту обставин, які підлягають встановленню, гарантує плановість та цілеспрямованість дій працівників органів досудового розслідування, прокуратури та суду, має важливе значення при висуванні слідчих версій, прийнятті рішення про проведення окремих слідчих (розшукових) та процесуальних дій, а також для розробки тактичних операцій.

На підставі аналізу положень чинного законодавства, наукових позицій визначені обставини, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів, пов'язаних з посяганнями на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку, їхніх близьких родичів; пов'язаних з посяганнями на майно указаних суб'єктів; пов'язаних з перешкоджанням діяльності працівників правоохоронних органів чи членів громадських формувань з охорони громадського порядку, а також під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень. Зазначені обставини класифіковано на дві групи: наскрізні, що є спільними для усіх злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, та диференційовані, характерні для деяких злочинів.

Розділ 3. «Організаційно-тактичні засади розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності» складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Початок кримінального провадження, типові слідчі ситуації, алгоритми слідчих (розшукових) дій на початковому і наступному етапах розслідування» з'ясовано, що джерелами інформації про вчинення кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності є: рапорт працівника правоохоронного органу про вчинене кримінальне правопорушення у відношенні нього чи колег по службі; повідомлення осіб, підприємств, установ, організацій; самостійне виявлення слідчим або прокурором у ході здійснення досудового розслідування іншого кримінального провадження; заяви про вчинення кримінальних правопорушень від громадян.

За результатами здійсненого аналізу емпіричного матеріалу, визначено типові слідчі ситуації та версії початкового і наступного етапів розслідування, а також відповідних їм слідчих (розшукових) дій.

У підрозділі 3.2. «Планування, організація розслідування, взаємодія слідчого з іншими суб'єктами у кримінальному провадженні про злочини проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності» сформульовано дефініцію поняття «планування розслідування». Установлено, що організаційні заходи включають реалізацію проведення спланованих слідчим окремих слідчих (розшукових) дій за участю передбачених планом суб'єктів, визначеного часу, місця та умов їх проведення, підготовлених науково-технічних засобів, необхідних для їх ефективного проведення тощо. Сформульоване визначення взаємодії та умов її ефективного здійснення. Доведено, що на місці вчинення кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності доцільно організовувати ефективну взаємодію як між членами слідчо-оперативної групи (слідчим, оперативним працівником, інспектором-криміналістом), так і з іншими суб'єктами, до яких відносять судово-медичного експерта, інспектора-кінолога зі службовим собакою та ін.

Підрозділ 3.3. «Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій» присвячено розгляду тактичних особливостей проведення огляду місця події, допитів потерпілих, свідків та підозрюваного, слідчого експерименту, обшуку та пред'явлення особи для впізнання.

Наголошено на необхідності залучення спеціалістів до участі у слідчих (розшукових) діях, інших учасників (потерпілих, свідків), застосування технічних засобів фіксації. Установлено, що під час огляду місць події слідчими застосовуються такі методи: концентричний (71 %), ексцентричний (22 %), фронтальний (7 %).

Визначено, що основними труднощами, які виникають під час допитів потерпілих та свідків є: різне сприйняття подій кримінального правопорушення (41 %); потерпілий, свідок надає неповні показання або не може згадати окремі деталі події (27 %); свідок намагається уникнути можливості надання свідчень (намагається створити враження у слідчого, що йому нічого невідомо про подію кримінального правопорушення) (17 %); особа внаслідок зловживання алкогольними напоями та наркотичними засобами, психічних розладів чи захворювань не може пояснити та вказати на обставини, очевидцем яких вона стала (4 %); необхідність швидкого пошуку спеціалістів, серед яких: перекладачі (2 %) психологи чи педагоги (для неповнолітніх свідків, підозрюваних (3 %); інші (6 %).

Установлено, що свідками у кримінальних правопорушеннях проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності найчастіше стають: рідні, близькі та друзі як потерпілого, так і підозрюваного (69,3 %), особи, які виявили та/чи припинили протиправні дії злочинця (8,2 %), інші особи (наприклад, особи, у яких придбали знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення, працівники швидкої допомоги, колеги потерпілого та ін.) (22,5 %).

Допит підозрюваного у кримінальних правопорушеннях проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності повинен бути спрямований на встановлення інформації про: обставини здійснення ним підготовки до вчинення злочинного діяння; обставини його вчинення (як, коли, із ким прибув на місце запланованого вчинення кримінального правопорушення; де, коли, за яких умов, з чією допомогою, яким способом здійснено злочинні наміри; які знаряддя та як використовував тощо); спосіб приховування кримінального правопорушення; особу потерпілого (наявність особистого знайомства та характер відносин, ознаки зовнішності, у що був одягнений, які речі, документи мав при собі, чи усвідомлював підозрюваний приналежність потерпілого до органів правоохоронної діяльності, як поведився під час нападу, наявність конфліктних ситуацій, що передували прийняттю рішення про вчинення кримінального правопорушення, та їх причини тощо; ставлення винного до вчиненого, чи визнає свою провину, усвідомлює протиправність своїх дій, розкаюється у вчиненому та готовий активно сприяти подальшому розслідуванню тощо).

Серед найпоширеніших видів слідчих експериментів, які проводяться слідчими у кримінальних правопорушеннях зазначеного виду є такі: 1) слідчий експеримент, спрямований на встановлення можливості сприйняття будь-якої дії або факту, явища; зі встановлення можливості здійснення будь-якої дії; 2) слідчий експеримент, у ході якого встановлюється можливість існування будь-якого факту, явища; 3) слідчий експеримент, що

проводиться для встановлення механізму події або окремих його деталей; 4) слідчий експеримент, у ході якого встановлюється час, який необхідно витратити на здійснення тих чи інших дій.

У підрозділі 3.4. «Використання спеціальних знань» обґрунтовано, що розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності вимагає використання спеціальних знань як у процесуальній, так і непроцесуальній формах. Вивчення особливостей призначення та проведення судових експертиз, підготовки об'єктів та постановки завдань експертам дозволило сформулювати рекомендації для усунення недоліків у практичній діяльності слідчого. Установлено, що з числа проведених судових експертиз найбільш значущими для розслідування та найбільш поширеними у практиці є судово-медичні експертизи, молекулярно-генетичні експертизи, судово-психіатричні експертизи, пожежно-технічні та вибухово-технічні експертизи, експертизи зброї та слідів і обставин її використання, дактилоскопічні, трасологічні та інші криміналістичні експертизи.

Розділ 4. «Окремі аспекти розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності» складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 4.1. «Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування» визначено поняття техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. Визначено основні засоби техніко-криміналістичного забезпечення, а також обґрунтовано необхідність використання сучасних техніко-криміналістичних засобів та методів під час розслідування, зокрема щодо впровадження та розвитку новітніх технологій криміналістичного дослідження ДНК, у тому числі спрямованих на вирішення діагностичних завдань під час розслідування кримінальних правопорушень. Також наголошено на необхідності суттєвого вдосконалення правової основи та практичної реалізації функціонування баз даних криміналістичного обліку генетичних ознак людини, використання можливостей обліків інших державних органів та установ.

У підрозділі 4.2. «Попередження та подолання протидії розслідуванню злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності» визначено дефініцію поняття «протидія розслідуванню кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності». Визначено основні форми протидії розслідуванню кримінальних правопорушень зазначеного виду та відповідні їм засоби подолання.

У підрозділі 4.3. «Установлення та відшкодування майнової або моральної шкоди, завданої злочином» установлено, що внаслідок вчинення

кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності потерпілому може бути завдано майнову, фізичну та моральну шкоду. Обґрунтовано, що найбільш вагомим засобом встановлення характеру та розміру завданої шкоди є судові експертизи, адже висновок експерта є самостійним процесуальним джерелом доказів. Фактично понесені витрати, що свідчать про завдання шкоди правоохоронцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку чи їхнім близьким родичам, у зв'язку із вчиненням відносно них кримінальних правопорушень, можуть бути підтверджені шляхом долучення до матеріалів кримінального провадження та цивільного позову документів або належним чином виготовлених та засвідчених їх копій.

У підрозділі 4.4. «Криміналістична профілактика злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності» аргументовано, що криміналістична профілактика є самостійним елементом методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Визначено, що слідчий задля забезпечення здійснення криміналістичної профілактики під час розслідування може проводити окремі слідчі (розшукові) дії, тактичні операції та інші процесуальні дії, застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження, у тому числі запобіжні заходи та затримання особи.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в розробленні теоретико-прикладних основ методики розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. До найбільш вагомих результатів роботи можна віднести такі:

1. Аргументовано, що для визначення органу як правоохоронного він повинен виконувати певні функції, специфічні завдання та відповідати загальним ознакам правоохоронної діяльності. За результатами узагальнення слідчої та судової практики встановлено, що потерпілими від кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності виступають: працівники органів Національної поліції (85 %), органів прокуратури (5 %); співробітники СБУ (4 %), працівники органів охорони державного кордону (3 %), співробітники військової служби правопорядку у Збройних Силах України (1 %), працівники органів державного фінансового контролю (1 %), працівники органів державної лісової охорони (1 %). Визначено, що окрім державних органів, потерпілими від зазначених кримінальних правопорушень також можуть бути члени громадських формувань з охорони громадського порядку.

2. Обґрунтовано, що криміналістична класифікація кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності має здійснюватися з урахуванням кримінально-правових і криміналістичних ознак їхнього механізму, що відображаються в криміналістичній характеристиці. Запропоновано такі критерії класифікації зазначеної групи кримінальних правопорушень: об'єкт та спрямованість умислу; спосіб вчинення кримінального правопорушення; зняття кримінального правопорушення; наявність та характер насильства під час вчинення делікту; систематичність вчинення кримінальних правопорушень; суб'єкт кримінального правопорушення; наслідки (шкода), завдані кримінальним правопорушенням; характер мотиву та мети вчинення кримінального правопорушення; особа потерпілого; час вчинення кримінального правопорушення; наявність і характер умислу. На підставі здійсненої класифікації, з урахуванням досліджених критеріїв виділено чотири групи кримінальних правопорушень: 1) пов'язані з посяганнями на життя та здоров'я особи; 2) пов'язані з посяганнями на майно; 3) пов'язані із перешкоджанням діяльності, 4) пов'язані з самовільним присвоєнням владних повноважень або звання службової особи.

3. Здійснено класифікацію принципів побудови окремих криміналістичних методик розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, що представлена так: 1) залежно від джерел, що використовуються під час формування криміналістичних методик, виокремлено принципи правової основи, наукової основи і принцип урахування та використання судово-слідчої практики; 2) за темпоральністю виділено принципи урахування етапів розслідування; 3) за адитивністю, тобто підставою підсумовування, виділені: принцип побудови методик на основі кримінально-правових і криміналістичних ознак; принцип взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, судовими експертами, спеціалістами та іншими службами й органами; принцип встановлення всіх обставин, що входять до предмета доказування; 4) залежно від підстави ситуативності, тобто урахування ситуацій розслідування, виділені: принцип урахування виду кримінального правопорушення; принцип урахування криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень, що досліджуються; принцип урахування виду методики, що розробляється; принцип урахування ситуацій, що склалися в процесі розслідування (стратегічні); принцип урахування ситуацій, що виникають при проведенні слідчих дій (тактичні); 5) залежно від алгоритмічності, тобто розроблення порядку дій слідчого, виділені: принцип вирішення стратегічних завдань розслідування (послідовності слідчих та негласних (слідчих) розшукових дій, процесуальних дій, тактичних операцій); принцип вирішення тактичних завдань розслідування (обрання

комплексу тактичних прийомів проведення слідчих дій, вибір технічних засобів, що будуть використані під час проведення слідчих дій).

4. Охарактеризовано методи вивчення злочинної діяльності та слідчої практики. Зокрема, встановлено, що до них можуть бути віднесені: методи пізнання (спостереження, опитування, експеримент, порівняння), математичні методи. При цьому основними слід вважати аналіз та опитування. Аналіз застосовується щодо таких джерел інформації: 1) кримінальних проваджень досліджуваної категорії, а також щодо кримінальних правопорушень, подібних за способом вчинення; 2) статистичних матеріалів; 3) судових справ (судових рішень та вироків), ухвалених під час розгляду досліджуваної групи кримінальних правопорушень; 4) наукових досліджень, що стосуються формування методик розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності; 5) матеріалів засобів масової інформації, у тому числі розміщених у глобальній мережі Інтернет; 6) досвіду зарубіжних країн з питань розслідування та протидії кримінальним правопорушенням проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. Метод опитування застосовується відносно: 1) працівників правоохоронних органів, суддів, судових експертів щодо їхнього досвіду у сфері протидії кримінальним правопорушенням досліджуваної категорії; 2) осіб, які були притягнуті до кримінальної відповідальності за вчинення указаних кримінальних правопорушень, у тому числі звільнені від кримінальної відповідальності або від відбуття покарання; 3) близьких родичів працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку з приводу вчинення відносно їхніх близьких кримінальних правопорушень у зв'язку із їхньою діяльністю; 4) наукових працівників.

5. Доведено, що методика розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності є міжвидовою, яка охоплює склад різних кримінальних правопорушень, високого рівня загальності щодо видових методик, повною (охоплює всі етапи розслідування), змішаною (описовою та формалізованою). Зазначена методика є підґрунтям для подальших розробок окремих видових, підвидових та комплексних криміналістичних методик, зокрема методики розслідування посягань на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку; методики розслідування посягань на майно працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку, їхніх близьких родичів; методики розслідування перешкоджання діяльності працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку;

методики розслідування посягань на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, вчинених організованими групами; методики розслідування умисного пошкодження або знищення майна працівника правоохоронного органу тощо.

6. Запропоновано структуру міжвидової криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, яка включає: криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності; обставини, що підлягають встановленню; особливості початку кримінального провадження; типові слідчі ситуації, алгоритми слідчих (розшукових) дій на початковому і наступному етапах розслідування; особливості планування, організації розслідування та взаємодії слідчого з іншими суб'єктами під час розслідування; особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій; проблеми і загальні особливості використання спеціальних знань; особливості техніко-криміналістичного забезпечення розслідування; особливості подолання протидії розслідуванню; особливості встановлення та відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, особливості криміналістичної профілактики кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності.

7. Визначено, що механізм кримінального правопорушення – це динамічна система взаємодії учасників кримінального правопорушення між собою та/або з матеріальним середовищем, спрямована на досягнення злочинного результату відповідним способом, що обумовлює утворення відображень у навколишньому середовищі та свідомості людей. Установлено, що до структури механізму кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності включити такі елементи: особу злочинця, особу потерпілого, спосіб, сліди, місце, час, обстановку вчинення кримінального правопорушення, знаряддя та засоби їх вчинення. Криміналістична характеристика зазначених видів кримінальних правопорушень відображає механізм злочину та включає типові відомості про відповідні елементи.

8. Виокремлено обставини, які підлягають установленню під час розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, є окремим структурним елементом криміналістичної методики. Зазначені обставини поділено на дві групи: наскрізні, що є спільними для усіх кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, та диференційовані, характерні для деяких видів кримінальних правопорушень.

9. Вказано, що в методиках розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності доцільне виокремлення двох етапів: початкового та наступного. Початковий етап розслідування розпочинається з внесенням відповідних відомостей до ЄРДР або з початку проведення огляду місця події. Типовими ситуаціями початкового етапу розслідування є такі: 1) підозрюваний затриманий на місці події або безпосередньо після його вчинення; 2) злочинець зник з місця події, але є орієнтувальна інформація про особу, що дозволяє організувати її пошук; 3) злочинець зник з місця події і дані про нього відсутні. Наступний етап розслідування починається після повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Виділення ситуацій наступного етапу розслідування здійснюється в залежності від позиції підозрюваного щодо визнання своєї вини. Типовими ситуаціями наступного етапу розслідування є такі: 1) підозрюваний визнає повністю або частково себе винним та активно сприяє розслідуванню; 2) підозрюваний заперечує свою вину у вчиненні кримінального правопорушення та відмовляється від участі у слідчих (розшукових) діях.

10. З'ясовано, що планування розслідування – це складна розумова діяльність, яка спрямована на дослідження обставин, що підлягають встановленню шляхом визначення комплексу слідчих, негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, що оформлюються у вигляді письмового плану розслідування. Організація розслідування на відміну від планування – це практична діяльність. Організаційні заходи включають реалізацію проведення спланованих слідчим окремих слідчих (розшукових) дій за участю передбачених планом суб'єктів, визначеного часу, місця та умов їх проведення, підготовлених науково-технічних засобів, необхідних для їх ефективного проведення тощо.

Під взаємодією слідчого з іншими суб'єктами під час розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності запропоновано розуміти їхню спільну узгоджену діяльність, що може здійснюватися в різних формах, мета якої полягає в узгодженому проведенні слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, організаційних заходів або інших процесуальних дій, спрямованих на виконання завдань кримінального провадження. Підкреслено, що досягнення завдань кримінального провадження і вирішення завдань розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності можливе тільки за умови створення ефективної взаємодії різноманітних суб'єктів, потреба в залученні яких виникне під час розслідування, а також обміну між ними інформацією,

взаєморозуміння певних завдань, поваги один до одного і відсутності конкуренції.

11. Виділено тактичні особливості проведення огляду місця події у кримінальних правопорушеннях проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, зокрема: здійснення попереднього опитування потерпілого щодо обставин вчинення кримінального правопорушення перед початком огляду; визначення учасників огляду, якими можуть бути як потерпілий, свідок та інші особи, так і спеціалісти відповідного профілю; своєчасне забезпечення охорони місця події; застосування технічних засобів фіксації; складання протоколу за участю спеціалістів для правильного використання криміналістичної термінології.

Специфіка тактики допиту у кримінальних правопорушеннях проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності полягає передусім у використанні таких тактичних прийомів: демонстрація фотознімків, відеоматеріалів, речових доказів, оголошення показань раніше допитаних осіб, проведення одночасних допитів двох та більше раніше допитаних осіб з метою усунення розбіжностей у їхніх показаннях. Допит потерпілих може здійснюватися на місці події з метою отримання детальних показань.

Під час допитів свідків необхідно встановлювати психологічний контакт, уточнювати можливості особи відтворити обставини події, очевидцем яких вона стала. Також слід встановлювати: 1) чи безпосередньо ними були сприйняті обставини вчинення кримінального правопорушення чи їм стало відомо про це від іншої особи (показання з чужих слів); 2) у чому полягали дії злочинця та як себе поведив потерпілий; 3) чи були інші очевидці вчиненого діяння; 4) які знаряддя та засоби застосовувались злочинцем, можливість наданням допитуваними їх детального опису; 5) чи здійснювались на місці події якими-небудь особами заходи щодо знищення слідів кримінального правопорушення; 6) чи застосовував хто-небудь з присутніх під час вчинення кримінального правопорушення технічні засоби фіксації тощо.

Перед допитом підозрюваного слід обов'язково попередньо ознайомлюватися із раніше наданими ним поясненнями (у випадку їх наявності), встановлювати психологічний контакт із допитуваним, акцентувати увагу та ставити деталізовані питання щодо мотивів та мети вчиненого ним діяння, а також застосовувати засоби відеофіксації. Наголошено на необхідності залучення до допиту захисника та спеціалістів.

До тактичних особливостей проведення слідчого експерименту під час розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності слід віднести: 1) правильне обрання виду, мети та порядку проведення слідчого

експерименту, зокрема недопущення його проведення як допиту на місці події; 2) визначення місця його проведення, зокрема в разі проведення його в житлі чи іншому володінні особи, забезпечувати отримання на це ухвали слідчого судді; 3) визначення та залучення спеціалістів необхідного фаху; 4) розроблення плану слідчої дії, у тому числі запасного; 5) створення за потреби максимально наближених умов під час проведення слідчої дії до тих, що були наявні під час вчинення злочинного діяння; 6) за потреби повторне проведення відповідних дослідів, випробувань; 7) забезпечення заходів безпеки під час проведення слідчих експериментів з особами, яких взято під варту; 8) забезпечення участі захисника та понятих під час слідчої дії; 9) застосування технічних засобів фіксації під час проведення слідчої дії.

12. Визначено типовий комплекс судових експертиз, які необхідно призначати під час розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, а також їх можливості й особливості призначення. Наголошено на необхідності залучення спеціалістів до участі у слідчих (розшукових) діях, зокрема до оглядів місць подій та слідчих експериментів. Розкрито можливості застосування такої непроцесуальної форми використання спеціальних знань, як опитування із застосуванням поліграфа. Наголошено на доцільності внесення змін і доповнень до Закону України «Про судову експертизу» та введення загальноприйнятих методик досліджень з використанням поліграфа до Реєстру Міністерства юстиції України з метою віднесення цієї форми спеціальних знань до процесуальної, а висновків експертів до процесуальних джерел доказів.

13. Установлено, що техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності складає система правових, наукових та організаційних заходів, спрямованих на створення умов постійної готовності до застосування методів і засобів криміналістичної техніки та їх практичну реалізацію органами досудового розслідування, оперативними підрозділами, експертно-криміналістичними підрозділами для найбільш ефективного вирішення цілей і завдань, що стоять перед ними з метою отримання, накопичення, оброблення криміналістично значущої інформації та її подальше використання в процесі розслідування кримінальних правопорушень.

До основних засобів техніко-криміналістичного забезпечення розслідування зазначених видів кримінальних правопорушень, які потребують активного впровадження в діяльність практичних підрозділів, віднесено такі: 1) цифровізація розслідування, зокрема впровадження в діяльність слідчих спеціалізованих смартфонів та проєктів інформаційно-технологічного спрямування щодо розроблення й використання

автоматизованих систем типу «Автоматизоване робоче місце слідчого»; 2) використання криміналістичних обліків, а також створення нових, зокрема обліку генетичних ознак людини; 3) використання банків даних державних установ, 4) використання й удосконалення існуючих науково-технічних засобів у сферу організації розслідування.

14. Доведено, що протидія розслідуванню кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності – це суб'єктивна діяльність зацікавлених осіб, що спрямована на вживання заходів та створення перешкод у збиранні й використанні доказів з метою ухилення від відповідальності за вчинення кримінального правопорушення.

Визначено, що серед відомих у криміналістиці форм протидії розслідуванню до основних під час розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності слід віднести: 1) за характером дій, що створюють протидію розслідуванню: законні та незаконні, насильницькі та ненасильницькі; 2) за місцем знаходження суб'єкта протидії: зовнішню та внутрішню.

Установлено, що найбільш типовими способами протидії розслідуванню, які застосовуються особами у злочинах проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, є: відмова підозрюваного від участі у слідчих (розшукових) діях; приховування слідів, знарядь та засобів злочину; зміна місця звичайного перебування, що супроводжується ухиленням від явки в правоохоронні органи; знищення або пошкодження процесуальних документів або речових доказів під час проведення слідчих дій; висловлення погроз на адресу свідків з метою примусити їх до дачі неправдивих показань; симуляція або агравація підозрюваним хвороби з метою затягнути слідство; фальсифікація доказів тощо.

Аргументовано, що способами та засобами подолання протидії під час розслідування зазначених кримінальних правопорушень є: 1) використання сучасних технічно-криміналістичних засобів під час розслідування; 2) використання спеціальних знань під час розслідування; 3) використання даних обліків криміналістичної реєстрації; 4) проведення тактичних операцій; 5) підвищення кваліфікації працівників органів досудового розслідування; 6) призначення учасниками слідчо-оперативної групи осіб, наділених вольовим складом характеру.

15. Установлено, що в результаті вчинення кримінальних правопорушень, які посягають на життя, здоров'я працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку чи їхніх близьких родичів, їм завдається фізична,

майнова та/або моральна шкода. У разі посягання на майно працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку, їхніх близьких родичів їм завдається майнова та/або моральна шкода. Унаслідок перешкодження діяльності працівника правоохоронного органу чи члена громадського формування з охорони громадського порядку потерпілим може бути завдана моральна шкода. У виняткових випадках внаслідок вчинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи потерпілому може бути завдана моральна шкода.

Доведено, що слідчими під час розслідування кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності рідко здійснюються заходи, спрямовані на встановлення та відшкодування завданої потерпілому шкоди. Зокрема, це обумовлено низькою професійністю сторони обвинувачення.

Аргументовано, що до способів встановлення розміру та характеру завданої потерпілому шкоди слід віднести: призначення судових експертиз, проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій. Зокрема, для встановлення фізичної шкоди слід призначати судово-медичні експертизи, майнової – судово-товарознавчі, моральної – судово-психологічні. Слідчі (розшукові) та процесуальні дії слід розглядати як гарантії забезпечення можливості відшкодування завданої шкоди. Зокрема, доведено, що найбільш ефективними серед останніх є: накладення арешту на майно, тимчасовий доступ до речей та документів, опис та вилучення майна, на яке накладено арешт.

16. Запропоновано до методів та засобів криміналістичної профілактики кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності віднести: своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення, обрання відносно підозрюваних запобіжних заходів, затримання підозрюваних за наявності законних підстав; використання можливостей слідчих (розшукових) та процесуальних дій у цілях криміналістичної профілактики; узагальнення слідчої, судової та експертної практики задля виявлення та усунення причин вчинення кримінальних правопорушень та умов, що сприяли їх вчиненню; удосконалення заходів щодо конспірації та забезпечення безпеки працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку, недопущення розголошення будь-яких персональних даних останніх; удосконалення матеріально-технічного забезпечення; використання можливостей техніко-криміналістичного забезпечення в цілях криміналістичної профілактики; забезпечення екстремально-психологічної підготовки працівників

правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку до забезпечення особистої безпеки.

17. Сформульовано пропозиції щодо внесення змін до ст.ст. 2, 71, 242 КПК України, а також його ст.ст. 91-1, 243-1. Зокрема, закріплення у статті 2 КПК України необхідності віднесення до завдань кримінального провадження встановлення та відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди, а також необхідності здійснення криміналістичної профілактики кримінальних правопорушень. Доповнення ст. 71 КПК України положенням щодо обов'язку підтвердження спеціалістом своїх спеціальних знань документом, що засвідчує його фах, спеціалізацію. Закріплення у статті 242 КПК України необхідності обов'язкового призначення слідчим чи прокурором судової психофізіологічної експертизи (із застосуванням поліграфа) у разі наявності згоди на це підекспертного.

Доповнення КПК України ст. 91-1 «Встановлення причин кримінального правопорушення та умов, що сприяли його вчиненню», а також ст. 243-1 «Строки проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях».

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Гусева В. О. Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: монографія. Харків: ТОВ «У справі», 2020. 452 с.

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Гусева В. О. Способи протидії розслідуванню тяжких та особливо тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи та шляхи їх подолання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1 (56). С. 84-88.

3. Гусева В. О. Окремі аспекти взаємодії слідчих з оперативними працівниками у розслідуванні тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3 (58). С. 91-96.

4. Даниленко А. В., Савчук Т. І., Купріянова Л. С., Гусева В. О. Деякі проблемні питання освідування осіб. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2013. Том 26 (65). №1. С. 180-185. (Особистий внесок здобувача – 25%).

5. Купріянова Л. С., Гусева В. О., Савчук Т. І. Особливості огляду місця події при виявленні трупа, що висить в петлі. Теорія та практика судової

експертизи і криміналістики. 2014. Випуск 14. С. 100-106. (Особистий внесок здобувача – 33%).

6. Гусева В. О. Використання результатів одорологічного дослідження як доказів у кримінальному провадженні. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 68-71.

7. Гусева В. О. Роль спеціальних медичних знань при розслідуванні злочинів проти працівників правоохоронних органів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2017. № 1 (77). С. 176-182.

8. Гусева В. О. Криміналістична характеристика посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2017. № 3 (79). С. 211-216.

9. Гусева В. О. Слідчі ситуації початкового етапу розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. № 4 (80). С. 218-223.

10. Гусева В. О. Тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2018. № 1 (81). С. 228-234.

11. Гусева В. О. Особливості тактики допиту підозрюваного під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2018. № 2 (82). С. 221-226.

12. Гусева В. О. Особа потерпілого як елемент криміналістичної характеристики посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2018. № 3 (83). С. 232-240.

13. Гусева В. О. Особливості обстановки та способу вчинення злочину як елементів криміналістичної характеристики посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2018. № 4 (84). С. 220-229.

14. Гусева В. О. Характеристика окремих видів слідчого експерименту під час розслідування кримінальних правопорушень. *Науковий журнал Херсонського державного університету «Судова та слідча практика в Україні»*. 2019. № 8. С. 52-56.

15. Гусева В. О. Особливості тактики допиту потерпілого та свідка під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Науковий журнал Херсонського державного університету «Судова та слідча практика в Україні»*. 2019. № 9. С. 34-40.

16. Гусева В. О. Криміналістична класифікація злочинів: наукове та практичне значення. *Науково-практичний юридичний журнал Сумського державного університету «Правові горизонти»*. 2019. № 16. С. 69-75.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

17. Гусева В. О. Формування та реалізація тактичного прийому в слідчій практиці. *Национальный юридический журнал: теория и практика (National law journal: theory and practice)*. 2018. №2-2 (30). С. 151-154.

18. Гусева В. О. Тактичні й організаційні особливості проведення огляду місця події під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Национальный юридический журнал: теория и практика (National law journal: theory and practice)*. 2018. №3-1 (31). С. 111-114.

19. Гусева В. О. Проблеми взаємодії слідчого з іншими суб'єктами під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Национальный юридический журнал: теория и практика (National law journal: theory and practice)*. 2019. № 2-2 (36). С. 114-119.

20. Гусева В. О. Криміналістична класифікація злочинів, сучасний стан наукового забезпечення та перспективи подальших досліджень. *Национальный юридический журнал: теория и практика (National law journal: theory and practice)*. 2019. № 3 (37). С. 151-156.

21. Степанюк Р. Л., Щербаковский М. Г., Кикинчук В. В., Лапта С. П., Гусева В. А. Проблемы применения судебной молекулярно-генетической экспертизы в уголовном производстве Украины. *Научный журнал Тбилисского медицинского государственного университета «Georgian Medical News»*. 2019. № 5. С. 157-163. (Особистий внесок здобувача – 20%).

22. Гусева В. А. Особенности подготовки и назначения судебно-медицинских экспертиз при расследовании преступлений на основании практики органов досудебного следствия Украины. *Вопросы криминологии, криминалистики и судебной экспертизы*. 2020. №2 (48). С. 89-94.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

23. Гусева В. О. Особливості методики розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи. *Впровадження нового Кримінального процесуального кодексу України в правоохоронну діяльність та навчальний процес: досвід та шляхи удосконалення*: матер. наук.–практ. конф. (м. Харків, 05 квітня 2013 р). Харків, ХНУВС, 2013. С. 287-290.

24. Гусева В. А. Некоторые аспекты использования специальных знаний при расследовании преступлений против жизни и здоровья личности. *Проблемы борьбы с преступностью и подготовки кадров для правоохранительных органов*: матер. междунар. науч.-практ. конф. (Респ.

Беларусь, г. Минск, 03 апреля 2014 г.). Минск, Академия МВД Республики Беларусь. 2014. С. 78-79.

25. Гусева В. А. Использование специальных знаний в расследовании тяжких преступлений против жизни и здоровья личности. *Актуальные проблемы криминологического исследования региональной преступности*: матер. междунар. науч.-практ. конф. (Азербайджанская Республика, г. Баку, 17 июня 2014 года). Баку, Полицейская академия МВД. 2014. С. 347-352.

26. Гусева В. О. Деякі особливості використання спеціальних знань при проведенні слідчого експерименту у злочинах проти життя та здоров'я особи. *Актуальні питання досудового розслідування та сучасні тенденції криміналістики*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 05 грудня 2014 р.). Харків, ХНУВС, 2014. С. 367-369.

27. Гусева В. О. Савчук Т. І., Безсонна Т. Ф. Особливості залучення спеціаліста для участі у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні*: матер. наук.-практ. семінару. (м. Дніпропетровськ, 14 травня 2015 року). Дніпропетровськ, ДДУВС. 2015. С. 60-62. (Особистий внесок здобувача – 33%).

28. Гусева В. О. Окремі питання використання запахів слідів під час розслідування кримінальних проваджень. *Теоретичні аспекти організації досудового розслідування*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 04 грудня 2015 р.). Харків, ХНУВС, 2015. С. 229-232.

29. Гусева В. О. Сучасний стан наукового забезпечення та перспективи формування методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. *Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14 квітня 2016 р.). Одеса, ОДУВС, 2016. С. 40-41.

30. Гусева В. О. Деякі способи протидії розслідуванню злочинів та шляхи їх подолання. *Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні*: матер. наук.-практ. семінару (м. Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ, ДДУВС, 2016. С. 36-38.

31. Гусева В. О. Деякі аспекти протидії правоохоронними органами України терористичної та екстремістської діяльності. *Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України*: мат. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 вересня 2016 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 83-86.

32. Гусева В. О. Деякі особливості використання спеціальних медичних знань у злочинах проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. *Актуальні питання досудового розслідування*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий ріг, 21 жовтня 2016 р.). Кривий Ріг, Донецький юридичний інститут МВС України. 2016. С. 72-74.

33. Гусева В. О. Окремі проблеми виявлення та вилучення слідів запаху під час розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. *Сучасні напрями розвитку судової експертизи та криміналістики: тези наук.-практ. конф. (присвяченої пам'яті Засл. проф. М. С. Бокаріуса) (м. Харків, 20 грудня 2016 р.)*. Харків, ХНДІСЕ. 2016. С. 65-67.
34. Гусева В. О. Деякі проблеми розслідування злочинів проти життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, що вчинені організованими групами. *Транскордонна співпраця: проблеми та шляхи їх вирішення: матер. II регіон. круглого столу (м. Одеса, 28-29 вересня 2017 р.)*. Київ: Національна академія прокуратури України, 2017. С. 37-40.
35. Гусева В. А. Отдельные проблемы взаимодействия следователя со специалистами при расследовании преступлений против авторитета органов государственной власти в сфере правоохранительной деятельности. *Актуальные проблемы криминологического исследования региональной преступности: матер. междунар. науч.-практич. конф. (Азербайджанская Республика, г. Баку, 20 октября 2017 г.)*. Баку, Полицейская академия МВД. 2017. С. 159-163.
36. Гусева В. О. Деякі аспекти використання спеціальних медичних знань при розслідуванні посягань на життя працівників правоохоронних органів. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу», до 100-річчя від дня народження видатного ученого, доктора юридичних наук, професора, Заслуженого діяча науки і техніки України Михайла Васильовича Салтевського: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 листопада 2017 р.)*. Харків, ХНУВС. 2017. С. 77-79.
37. Гусева В. О. Особливості відкриття кримінального провадження і початкового етапу розслідування у злочинах проти працівників правоохоронних органів. *Актуальні питання кримінального процесу і криміналістики, удосконалення діяльності судової і правоохоронної систем», матер. Всеукр. наук.-практ. конф. присвяченої пам'яті професора М.Й. Курочки (м. Северодонецьк, 19 травня 2017 р.)*. Северодонецьк, ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2017. С. 186-189.
38. Гусева В. О. Кримінальний вибух, як спосіб вчинення злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. *Криміналістичне забезпечення процесуального керівництва досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених із застосуванням вибухових пристроїв: матер. міжнар. круглого столу (м. Київ, 7 червня 2017 р.)*. Київ, Національна академія прокуратури України. 2017. С. 40-44.
39. Гусева В. О. Обставини, що підлягають з'ясуванню при посяганні на життя працівника правоохоронного органу. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи: матер.*

міжвідом. наук.–практ. конф. (м. Київ, 24 листопада 2017 р.). Київ, НАВС. 2017. С. 208-210.

40. Гусева В. О. Основні напрями регулювання діяльності правоохоронних органів України в умовах її реформування. *Сталий розвиток 2030: правова, економічна, соціальна, екологічна та політичні складові* : матер. міжнар. міждисципл. конф. (м. Будапешт, Угорщина, 2017.). Будапешт, Угорщина. 2017. С. 73-77.

41. Гусева В. О. Деякі особливості використання судово-криміналістичних експертиз у злочинах проти працівників правоохоронних органів. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 85-рр. д.ю.н., проф. Н. І. Клименко (м. Київ, 27 лютого 2018 р.). Київ – Маріуполь, ПВНЗ «Європейський університет». 2018. С. 94-96.

42. Гусева В. О. Роль правоохоронної діяльності у формуванні громадянського суспільства в Україні. *Проблеми формування громадянського суспільства в Україні*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 12 квітня 2018 р.). Дніпропетровськ, ДДУВС. 2018. С. 69-71.

43. Гусева В. О. Щодо питання відкриття кримінального провадження у злочинах проти працівників правоохоронних органів. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики*: зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 листопада 2018 р.). Харків, ХНУВС. 2018. С. 53-54.

44. Гусева В. О. Особливості планування та організації розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології*: матер. міжвід. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 листопада 2018 р.). Київ, НАВС. 2018. С. 127-130.

45. Гусева В. О., Безсонна Т. Ф. Деякі аспекти використання спеціальних знань під час проведення слідчих (розшукових) дій в реаліях реформування правоохоронних органів України. *Юридична практика в країнах ЄС та в Україні на сучасному етапі*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Арад, Румунія, 25–26 січня 2019 р.). Арад, Західний університет імені Васіле Голдіш. 2019. С. 499-502. (Особистий внесок здобувача – 50%).

46. Гусева В. О. До питання тактики допиту підозрюваного під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: матер. II-ої наук.-практ. конф. (м. Київ, м. Маріуполь, 27 лютого 2019 р.). Київ-Маріуполь, ПВНЗ «Європейський університет». 2019. С. 40-43.

47. Гусева В. О. Деякі особливості призначення судових експертиз під час розслідування посягань на життя працівників правоохоронних органів. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики*: матер. міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 150-річчю з дня народження Засл. проф.

М.С. Бокаріуса. (м. Харків, 18-19 квітня 2019 р.). Харків, ХНДІСЕ. 2019. С. 167-169.

48. Гусева В. О. Основні напрями формування правоохоронної діяльності в Україні. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 08 листопада 2019 р.). Львів, ЛьВДУВС. 2019. С. 45-46.

49. Гусева В. О. Сутність правоохоронної діяльності в Україні, перспективи розвитку та сучасний стан. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 листопада 2019 р.). Харків, ХНУВС, 2019. С. 135-137.

50. Гусева В. О. Особливості тактики обшуку під час розслідування злочинів, пов'язаних із посяганням на життя працівників правоохоронних органів. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування*: матер. Всеукр. наук.–практ. конф. (м. Харків, 28 листопада 2019 р.). Харків, ХНУВС. 2019. С. 49-51.

51. Гусева В. О. Тактика огляду місця події під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із вибухами. *Криміналістичні та психологічні аспекти досудового розслідування*: матер. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 29 квітня 2020 р.). Одеса, ОДУВС, 2020. С. 20-23.

52. Гусева В. О. До питання методів вивчення слідчої практики під час побудови криміналістичної методики. *Кримінальний процес та криміналістика: сучасний стан та перспективи*: матер. Всеукр. наук.–практ. конф. (м. Харків, 26 листопада 2020 року). Харків, ХНУВС. 2020. С. 135-137.

53. Гусева В. А. Теоретические предпосылки формирования криминалистических методик. *II Минские криминалистические чтения*: матер. междунар. науч.-практ. конф. (г. Минск, 10 декабря 2020 г.). Минск, Академия МВД Республики Беларусь. 2020. С. 69-73.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

54. Криміналістика: навчальний посібник для підготовки до складання екзамену слухачів заочної форми навчання / Р. Л. Степанюк, В. О. Малярова, С. П. Лапта, В. О. Гусева, О. А. Севідов, Д. В. Сімонович, Т. І. Савчук. Харків: НікаНова, 2014. 232 с.

55. Особливості розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: методичні рекомендації для практичних підрозділів Національної поліції України / розроб. В. О. Малярова, С. П. Лапта, С. М. Лозова та ін., за заг. ред. В. В. Кікінчука. Харків: ХНУВС, 2017. 68 с.

56. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін., за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маляррової. Харків: ХНУВС, 2018. 384 с. (Особистий внесок здобувача – глава 12 (у співавторстві з М. Г. Чернецем)).
57. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін., за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маляррової. Харків: ХНУВС, 2018. 312 с. (Особистий внесок здобувача – глава 25).
58. Особливості розслідування окремих видів злочинів: методичні матеріали до практичних занять / розробники: В. О. Гусєва, Т. І. Савчук. Харків: ХНУВС, 2018. 28 с.
59. Судова медицина та психіатрія: навч. посіб. / В. В. Кікінчук, С. М. Лозова, В. О. Гусєва та ін. Харків: ХНУВС, 2019. 184 с.

АНОТАЦІЯ

Гусєва В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2021.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню методологічних та теоретичних основ методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. У дослідженні розроблено криміналістичну класифікацію злочинів зазначеної категорії, визначено елементи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. Охарактеризовано елементи криміналістичної характеристики зазначених злочинів, обставини, що підлягають встановленню, а також особливості початку кримінального провадження, типові слідчі ситуації та відповідні їм алгоритми слідчих (розшукових) дій на початковому та наступному етапах розслідування. Установлено особливості планування, організації та взаємодії слідчого з іншими суб'єктами під час розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності.

Визначено тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а також проблемні питання використання спеціальних знань під час розслідування злочинів досліджуваної категорії.

Серед окремих аспектів розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності досліджено

зокрема такі: техніко-криміналістичне забезпечення розслідування, особливості попередження та подолання протидії розслідуванню, встановлення та відшкодування майнової або моральної шкоди, завданої злочинцем, та особливості профілактики кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності.

Ключові слова: криміналістична методика, розслідування, злочини проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності, працівник правоохоронного органу, член громадського формування з охорони громадського порядку.

АННОТАЦІЯ

Гусева В. А. Теоретические основы методики расследования преступлений против авторитета органов государственной власти в сфере правоохранительной деятельности. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2021.

Диссертация посвящена комплексному исследованию методологических и теоретических основ методики расследования преступлений против авторитета органов государственной власти в сфере правоохранительной деятельности. В исследовании разработаны криминалистическая классификация преступлений указанной категории, определены элементы методики расследования преступлений против авторитета органов государственной власти в сфере правоохранительной деятельности. Охарактеризованы элементы криминалистической характеристики указанных преступлений, обстоятельства, подлежащие установлению, а также особенности открытия уголовного производства, типичные следственные ситуации и соответствующие им алгоритмы следственных (розыскных) действий на начальном и последующем этапах расследования. Установлены особенности планирования, организации и взаимодействия следователя с другими субъектами при расследовании преступлений против авторитета органов государственной власти в сфере правоохранительной деятельности.

Определены тактические особенности проведения отдельных следственных (розыскных) действий, а также проблемные вопросы использования специальных знаний при расследовании преступлений исследуемой категории.

Среди отдельных аспектов расследования преступлений против авторитета органов государственной власти в сфере правоохранительной деятельности исследованы в частности такие: технико-криминалистическое обеспечение расследования, особенности предупреждения и преодоления противодействия расследованию, установка и возмещения имущественного или морального вреда, причиненного преступлением, и особенности профилактики уголовных преступлений против авторитета органов государственной власти в сфере правоохранительной деятельности.

Ключевые слова: криминалистическая методика, расследование, преступления против авторитета органов государственной власти в сфере правоохранительной деятельности, работник правоохранительного органа, члена общественного формирования по охране общественного порядка.

ABSTRACT

Guseva V.O. Theoretical bases of a methods of investigating crimes against authority of public authorities in terms of law enforcement activity.

- Qualifying scientific work on the manuscript copyright.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of legal sciences with a degree of 12.00.09 «Criminal process and criminology; forensic enquiry; operational and investigative activities ". - Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2021.

The dissertation is devoted to the complex research of methodological and theoretical basic principles of crime investigation methodology against authority of public authorities in the field of law enforcement activity. The forensic classification of crimes of this category is developed in the study, the elements of the methodology of crimes investigation against the authority of public authorities in the field of law enforcement are identified. The elements of the forensic characteristics of these crimes, the circumstances to be established, as well as the features of the beginning of criminal proceedings, typical investigative situations and the corresponding algorithms of investigative (search) actions at the initial and subsequent stages of the investigation are described. The specificities of planning, organization and interaction of the investigator with other subjects during the investigation of crimes against the authority of public authorities in the field of law enforcement are established.

The tactical features of carrying out separate investigative (search) actions, and problematic questions of the use of special knowledge during investigation of crimes of the investigated category are defined.

Among the individual aspects of the investigation of crimes against the authority of public authorities in the field of law enforcement are the following: technical and forensic support of the investigation, features of preventing and overcoming opposition to the investigation, establishing and compensating

property or moral damage caused by crime, and prevention of criminal offenses against the authority state power in the field of law enforcement.

Key words: forensic methodology, investigation, crimes against the authority of public authorities in the field of law enforcement, law enforcement officer, member of a public formation for the protection of public order.